

GÖP ve DGP'de Oldukça Düşük Bir Tavan ile Fiyat Kontrolü, Bu Piyasaların Tasarımlarına Uygun Değil

Enerji Monitör'ün sorularını yanıtlayan Elektrik Üreticileri Derneği (EÜD) Başkanı Cem Aşık, gündeme ilişkin önemli değerlendirmelerde bulundu.

16.07.2024 / İstanbul

Mesken Tarifeleri Hem Elektrik Fiyatlarının Hem de Son Artıştan Beri Oluşan Enflasyonun Hala Oldukça Altında

Bildiğiniz gibi perakende elektrik tüketim tarifeleri maliyet bazlı olduğu sürece elektrik üreticilerini doğrudan ilgilendirmiyor. Burada kritik nokta bu tarifelerin maliyet bazlı olarak belirlenmesi. Fakat siz bir veya birkaç tarife kesimine sübvansiyon yaparsanız, o zaman elektrik üreticileri de dahil olmak üzere piyasanın birçok kesimi bu durumdan olumsuz olarak etkileniyor. Kısaca özetlersek, genele sübvansiyon yaptığınızda:

- Tüketicileri verimliliğe ve verimlilik yatırımlarına özendiriyorsunuz.
- Hatta kısmen savurganlığı özendiriyorsunuz (kafelerde sigara içenler için sokağı ısıtmamız gibi).
- (Sanayi için) Katma değer yaratan endüstrileri ayırt edip, geliştirme şansınız olmuyor.
- İhtiyacı olan ve olmayan herkese sübvansiyon yaptığınız için, toplamda çok maliyetli ve verimsiz oluyor.
- Tüm bu sübvansiyonun bedelini, hazine kaynaklı piyasaya sokamazsanız, önce karşılıklı/zarar ve sonra nakit akışı sorunları baş gösteriyor; bu da zincirleme piyasa katılımcılarının tamamına sirayet ediyor.

Ancak bu söylediklerimden, kimseyi desteklemeyelim mesajı anlaşılmasın. Tam tersine ihtiyacı olan haneler belirlenip, onlar doğrudan devle-

tin ilgili bakanlığı tarafından desteklenmeli. Aynı şekilde stratejik görülen sanayi kesimleri de doğrudan desteklerle teşvik edilmeli. Burada kritik nokta, bütün tarifeye değil, ihtiyacı olan hane ve stratejik sanayi kesimine yönelik uygulanması.

Temmuz elektrik tarifelerine yapılan artışın bir kısmı bildiğiniz dağıtım bedellerine yapıldı. Dağıtım şirketleri artan maliyetler ve finansman sağlamakta yaşanan zorluklar nedeniyle bir süredir yatırımlarını yavaşlatmak zorunda kalmışlardı. Bu artış, bu konuyu çözecektir diye düşünüyorum.

Son olarak şunu da söyleyebiliriz ki, mesken tarifeleri (özellikle ilk kademe) hem elektrik fiyatlarının hem de son artıştan beri oluşan enflasyonun hala oldukça altında.

GÖP ve DGP'de Oldukça Düşük Bir Tavan Fiyat Uygulaması Yaparak Fiyat Kontrolü Yapmak, Bu Piyasaların Tasarımlarına Uygun Bir Yaklaşım Değil

Öncelikle, Gün Öncesi ve Dengeleme Güç Piyasalarında oldukça düşük bir tavan fiyat uygulaması yaparak fiyat kontrolü yapmak, bu piyasaların tasarımlarına uygun bir yaklaşım değil. Normalde fiyatın bu tavana değmesi (ki arzın talebi karşılamadığı anlamına gelir) çok istisnai bir durum olmalıdır. Fakat şu anda bu tavan, çoğu termik santralin maliyetlerine çok yakın veya zaman zaman altında kaldığından, gün içinde birçok saatin fiyatı tavan fiyat olarak gerçekleşmekte ve bunun neticesinde TEİAŞ'a gün içinde dengelenmek üzere önceden yeterince planlanamamış bir sistem devredilmekte-

dir. Uzunca bir süredir 2.700 TL/MWh ve Temmuz'dan beri 3.000 TL/MWh olarak uygulanan bu limit çoğu termik santralin değişken maliyetlerinin üzerindedir; ancak sabit ve finansal maliyetler de hesaba katıldığında oluşan toplam maliyetlerin altındadır. Yani emre amade santraller için çalışmak, çalışmamaya göre daha iyi olsa da, uzun dönemli bakıldığında bu durum santrallerin yaşaması için sürdürülebilir değildir.

Tabii bu tavan fiyatın sürekli oluşacağı şeklinde bir hesap hatası yapmamak gerekir. Ortalama fiyatlar bunun doğal olarak daha altında gerçekleşmektedir. Ülkemizde kurulu bulunan 15 GW Güneş Enerjisi Santrali ve 12 GW Rüzgar Enerjisi Santrali ile özellikle öğle saatlerinde fiyatlar sıfıra yaklaşmaktadır. (GES ve RES yenilenebilir kapasitesi doğal olarak artmaya devam edecektir ve artmasını da hepimiz desteklemekteyiz.)

Yaptığımız Simülasyonlar, PTF Tavanı Çok Daha Yüksek Olsa Bile Ortalama Fiyatlardaki Artışın 30-50 TL/MWh Seviyelerinde Kalacağını Gösteriyor

Yaptığımız simülasyonlar, Piyasa Takas Fiyatı (PTF) tavanı, çok daha yüksek olsa bile (eskiden 2.000 USD/MWh seviyelerindeydi) -gerçekten arz yetersizliği olmadıkça- ortalama fiyatlardaki artışın 30-50 TL/MWh seviyelerinde

kalacağını gösteriyor. Ancak bu durum santrallere maliyetlerine daha uygun teklif verebilme ve gerekirse kısa süre de devreye girebilme esnekliği yaratıyor.

TEİAŞ Sistem Kullanım ve Sistem İşletim Tarifelerinin Değişken Kısımındaki Artış Artan Tavan Fiyatın Getireceği Ferahlığı Sıfırlayan Bir Unsur

Temmuz ayında elektrik üretimine yönelik olarak Sistem Kullanım ve Sistem İşletim tarifelerinin değişken (yani ürettiğiniz elektrik miktarına bağlı olan) kısmında yüzde 50,7 artış oldu. Bu artış değişken maliyetleri doğrudan arttırdığından normalde fiyatlara yansıyan bir maliyet artışı olarak düşünülebilir. Ancak zaten piyasa fiyatı yukarıdan baskılanmış durumda olduğundan, bu tarife artışı en iyi ihtimalle artan tavanın getireceği ferahlığı sıfırlayan bir unsur olarak değerlendirilebilir.

Bakanlığımız ve Düzenleyici Kurumumuzun, bu artış nedeniyle elde edilecek ek geliri, ihtiyacı olan santrallerimizin yaşamalarına katkı sağlayacak bir bütçe kalemi olarak kullanmalarını ümit ediyoruz.

Yerli Linyit Santrallerine Ülkemizin Çıkarlarına Uygun Destek ve/veya Satın Alma Yöntemleri Oluşturulmalı

Yerli Linyit santrallerimiz maden faaliyetleri, santral işletimi ve çevre konularıyla birlikte bir bütün olarak ele alındığında herhalde en sofistike süreçlere sahip tesislerimiz durumundalar. Bunların hepsinin maliyet yapıları ve çalışma koşulları birbirlerinden farklılar. Bu santrallerin bazıları çıkardıkları kömüre rödovans bedeli ödüyorlar; bazıları rezerv sahalarına ulaşamadıklarından uzaktan kamyonlarla kömür taşıyorlar; kömürlerin kalorifik değerleri değişken ve genellikle düşük olduğundan ciddi ki-reç ve fuel-oil maliyetleri de oluşuyor.

İlk yatırım maliyetleri, diğer santral türlerine göre oldukça yüksek olan bu santrallerin, sıkılaşan karbon salınımı kurallarıyla yaşayabilmeleri için ayrıca daha fazla çevre yatırımları yapmaları da gerekiyor.

Bu santrallere, bölgesel şebekedeki iletim kısıtları, yerli kaynak olarak arz güvenliği ve şebeke ataletine katkıları açılarından olan ihtiyaçlar gözetilerek, ülkemizin çıkarlarına uygun destek ve/veya satın alma yöntemleri oluşturulmalıdır.

Saatlik Gün Öncesi Fiyatlarının Yatırım İçin Gösterge Niteliği Taşıyabileceğini Düşünmüyoruz

Tüm Dünya'da olduğu gibi ülkemizde de yenilenebilir santraller hızla artacaktır. Bu yatırımların önünün açılması da önemlidir. Bu yatırımların şebekeye entegrasyonu için akıllı şebeke yatırımları, talep tarafı katılımı, depolama gibi uygulamaların yanında baz yük ve esnek yük santraller de uzunca bir süre daha vazgeçilmez olacaktır. Lisanslı ve Lisanssız güneş ve rüzgar santrallerinde devletimizin de planlarında duyurduğu ciddi artış ile birlikte, artık saatlik gün öncesi fiyatlarının yatırım için gösterge niteliği taşıyabileceğini düşünmüyoruz.

Bu nedenle, öncelikle sistemin ihtiyaç duyduğu frekans, voltaj, atalet vb hizmetleri sağlayabilen santrallerin bu hizmetin gerçek değeri ölçüsünde nemalandırılması ve esnekliğin hakettiği ölçüde ödüllendirilmesi gerekiyor. Şu anda bu maliyetler büyük ölçüde sosyalleştirilerek herkese bölüştürülüyor; ancak bunların sistem içinde ağırlığının artmasıyla birlikte bu maliyetlerin maliyetleri yaratan kesime yansıtacak mekanizmaların kurulması da önem kazanacak.

GÖP'te Kullanılan Merit Order Sistemi, Sayıları Arttıkça Yenilenebilir Santraller İçin de Fazla Yaşam Alanı Bırakmayacak

Diğer taraftan Gün Öncesi Piyasamızda kullanılan merit order sistemi, sayıları arttıkça yenilenebilir santraller için de fazla yaşam alanı bırakmayacaktır. Yenilenebilir santrallerin üretimlerinin tedarikçiler ve özellikle EDAŞ tarifelerine baz olacak tüketim için uzun vadeli olarak alınması iyi bir çözüm olabilir. Bu şekilde:

• Tarife maliyetleri, dünyada gelişebilecek enerji krizlerinden en az etkilenir;

- Üreticiler uzun dönemli nakit akışlarını sabitlemiş olurlar;
- Tüketiciler daha yüksek oranda yeşil enerji kullanırlar;
- Yerlilik payı yükselir.

GÖP Küçülerek, Yenilenebilir Enerji Santralleri Daha Çok Dengeleme Amaçlı Olarak GİP'te Faaliyet Göstermeli

Bu durumda Gün Öncesi Piyasasının küçülerek, yenilenebilir santrallerin daha çok dengeleme amaçlı olarak Gün İçi piyasalarında faaliyet göstermesini, esnek santrallerin ise DGP ve Yan Hizmetlerden para kazanmalarını bekleyebiliriz. Gün Öncesi Piyasası da tasarımına uygun olarak baz yük ve esnek santrallerin teklifleriyle oluşan bir karışıma geri döner.

SKTT Yapısının Değişmeli ve Uzun Dönemli Satışlara Olası Kaynak Destekleme Mekanizması Muafiyeti Getirilmeli

Bunlara ek olarak, büyük tüketiciye yapılacak uzun vadeli satışların önünün açılması, özellikle sanayicilerimizin maliyet öngörülebilirliklerine katkı sağlayacaktır. Genel öngörülebilirlik konularının yanında, SKTT yapısının değişmesi ve uzun dönemli satışlara olası Kaynak Destekleme Mekanizması muafiyeti getirilmesi faydalı olacaktır.

Keza yatırım finansmanı açısından 10 yıllık elektrik satışları ve yeşil tahviller de iyi enstrümanlar olabilirler. Uzun sözleşmeler için Rekabet Kurumu'nun menfi tespit görüşü vermesi gerekebilir.

Yatırımların istediğimiz düzeyde olması için son iki noktayı söylemek gerekirse;

- Ulusal orta ve uzun vadeli planlarımızı, kaynak türü ve yıllara kırarak çok daha granüler hale getirmek ve bunlara yıllık olarak (çok sıkışmadan ve çok fazlalık yaratmadan) düzenli olarak ulaşmaya çalışmak;
- Piyasa ve regülasyon öngörülebilirliğimizi arttırmak.